

УДК 339.5:338

Бистров І.В.
аспірант

ПВНЗ «Міжнародний університет бізнесу і права»

НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АПК В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В статті розкрито особливості трансформації інституційної інфраструктури забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності на європейському ринку. Обґрунтовано, що інституційна інфраструктура зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК є складовою організаційно-економічної системи взаємовідносин і взаємодій в умовах структурної перебудови та поглибленні інтеграційних процесів. За результатами проведеного автором аналізу, для забезпечення ефективної зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК України, кардинальних змін потребує саме інституційна інфраструктура.

Ключові слова: інститути, інституції, інституційне середовище, інституційна інфраструктура, трансформація, інтеграційний процес, експорт продовольчої продукції, інституційні бар'єри.

Быстров И.В. НАПРАВЛЕНИЯ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ ВНЕШНЕ-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ АПК В УСЛОВИЯХ УГЛУБЛЕНИЯ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

В статье раскрыты особенности трансформации институциональной инфраструктуры обеспечения эффективной внешне-экономической деятельности на европейском рынке. Обосновано, что институциональная инфраструктура внешнеэкономической деятельности предприятий АПК является составной организационно-экономической системы взаимоотношений и взаимодействий в условиях структурной перестройки и углубления интеграционных процессов. По результатам проведенного автором анализа, для обеспечения эффективной внешнеэкономической деятельности предприятий АПК Украины, кардинальных изменений требует именно институциональная инфраструктура.

Ключевые слова: институты, институции, институциональная среда, институциональная инфраструктура, трансформация, интеграционный процесс, экспорт продовольственной продукции, институциональные барьеры.

Bystrov I.V. AREAS FOR IMPROVEMENT OF THE AGRO-INDUSTRIAL COMPLEX ENTITY FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY INSTITUTIONAL INFRASTRUCTURE IN TERMS OF EUROPEAN INTEGRATION INTENSIFICATION

The paper discovers the features of the effective foreign economic activity institutional infrastructure transformation in the European market. It is proved that the agro-industrial complex entity foreign economic activity institutional infrastructure is a part of the organizational and economic system of relationships and interactions in terms of structural reorganization and intensification of the integration processes. According to the results of the author's analysis, it is institutional infrastructure which requires the radical changes in order to ensure the effective foreign economic activity of the Ukrainian agro-industrial complex entities.

Keywords: institutes, institutions, institutional environment, institutional infrastructure, transformation, integration process, export of food products, institutional barriers.

Постановка проблеми. Підвищення ефективності зовнішньоторговельної діяльності підприємств аграрного сектору України та їх конкурентоздатність на європейському ринку залежить від досконалості, стану та рівня розвитку інституційної інфраструктури. Наднаціональні, національні та мікрорівневі інститути інфраструктурного забезпечення внутрішнього і зовнішнього ринку продукції АПК, в комплексі з іншими організаційно-економічними заходами інтенсифікації агропромислового виробництва, обумовлюють інтенсивні взаємозв'язки і взаємодії підприємств-експортерів галузі із зовнішнім економічним середовищем у контексті забезпечення ефективного функціонування їх виробництва. Крім того, створюють сприятливі передумови для сталого розвитку галузі і відкривають для українського бізнесу можливість вийти за національні межі і стати частиною європейської бізнес-спільноти. Формування інституційної інфраструктури зовнішньоторговельної діяльності підприємств аграрного сектору, яка органічно поєднувала би наднаціональний (євроінтеграційний), національний і місцевий рівні, завдання складне й комплексне. Його вирішення робить зазначене дослідження актуальним та перспективним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інституціоналізму, інституційної інфраструктури бізнесу займалися зарубіжні та українські вчені. Одним із перших дав визначення досліджуваної категорії П. Розенштейн-Роданом, який трактував інфраструктуру, як сукупність умов, які забез-

печують сприятливий розвиток підприємництва та задовольняють потреби населення [6, с. 207]. Серед українських вчених, слід відмітити праці, присвячені дослідженням інституційного середовища та інституційної інфраструктури аграрного сектору Ю. Лопатинського [2], М. Маліка [3], П. Саблука [1], О. Шпикуляка [5]. Автори звертають увагу на ефективності функціонування інституційної інфраструктури.

Разом з тим, незважаючи на наявність чисельних публікацій і науково-практичних, методологічних і методичних напрацювань, залишається не вирішеними низка питань, пов'язаних взаємодією і взаємовідносинами структурних елементів інституційної інфраструктури наднаціонального (євроінтеграційного), національного та мікрорівня (суб'єкту зовнішньоторговельної діяльності).

Постановка завдання. Визначити та проаналізувати інституційну інфраструктуру зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних агропідприємств та напрямки її оптимізації в умовах поглиблення євроінтеграційного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для українського аграрного сектору важливою залишається проведення структурної перебудови зовнішньоекономічної інституційної інфраструктури, стратегічним орієнтиром якої має бути інтеграція галузі у європейський ринок і міжнародну торгівлю, забезпечення національної продовольчої безпеки і сталого розвитку. В період трансформації соціально-економічних відносин на державу покладається проведення

ефективної політики щодо створення сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов функціонування галузі, формування єдиного механізму, що стимулює і підтримує розвиток окремих суб'єктів сільськогосподарської сфери. Така політика має ґрунтуватися на принципах побудови державної підтримки та захисту у сфері експорту вітчизняної сільськогосподарської продукції із врахуванням правил і взятих на себе зобов'язань в межах підписаної Угоди про Асоціації з ЄС та системи міжнародної торгівлі [2, с. 43].

Система внутрішнього і зовнішнього інституційного середовища розвитку аграрного сектору України та торгівлі сільськогосподарською продукцією організаційно повинні охоплювати наступні основні напрями: внутрішню підтримку національних аграрних товаровиробників, полегшення їх доступу на європейський сільськогосподарський ринок, а також запровадження експортних субсидій у регулюванні торгівлі продукцією сільського господарства тощо. На сучасному етапі домінують у більшості вітчизняних аграрних підприємств взаємодії і взаємовідносини з партнерами із ЄС на рівні епізодичних контактів та окремих зовнішньоторговельних договорів, що вказує на еволюційне формування інституційного інфраструктурного забезпечення їх зовнішньоекономічної діяльності на ринкових засадах. Проведений аналіз засвідчує, що інституційні перетворення в сфері інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору знаходяться на початковому етапі [5, с. 44]. В основному такі інституційні перетворення зачепили лише питання роздержавлення та приватизації в аграрному секторі, організації договірних відносин, системи соціальної підтримки сільського населення та формування окремих інститутів ринкової економіки. Разом із тим, практично не працюють основні інститути ринкових економічних відносин, потребує вдосконалення інститутів регулювання і підтримки соціально-економічного розвитку підприємств аграрного сектору та інфраструктурного забезпечення їх зовнішньоекономічної діяльності.

Аналіз сучасних інституційних перетворень в країні інфраструктурного забезпечення зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств вказує на необхідність проведення фундаментальних структурних змін, виходячи із тих проблем, з якими зустрічається українські експортери аграрної продукції [3, с. 78]. Серед них важливими залишаються, насамперед: низький рівень технологічного забезпечення виробництва продукції сільського господарства; невідповідність виробництва української агропродукції європейським стандартам та вимогам; відсутність навичок та досвіду роботи у вітчизняного менеджменту на європейському ринку та визначення потенційно привабливих сегментів ринку і покупців; обмежений доступ вітчизняних аграрних підприємств до дешевих торговельних фінансових ресурсів і системи страхування зовнішньоторговельних операцій; обмежені ресурси для імпорту сучасних технологій та виробничих ресурсів для організації глибокої переробки сільськогосподарської сировини, виробництва продукції із високою доданою вартістю тощо. Сучасний аграрний сектор України характеризується вирощуванням, в основному, зернових і технічних культур, які без додаткової переробки експортуються на європейський ринок, а глибока переробка сільськогосподарської сировини та виробництво продовольства з високою доданою вартістю для переважної частини експортерів не являється пріоритетом їх зовнішньоекономічної діяльності.

Крім того, зниження ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору на європейському ринку в значній мірі обумовлене припиненням сільськогосподарського виробництва в окремих регіонах країни, розривом внутрігалузевих господарських взаємодій і взаємовідносин, недосконалою (в окремих випадках, відсутньою) інфраструктурою забезпечення зовнішньоекономічної діяльності на європейському векторі. Інституційне середовище вітчизняного аграрного бізнесу в повній мірі не сприяє суб'єктам сільськогосподарського виробництва використати отримані переваги і преференції, які їм відкриває підписання Угоди про Асоціацію з ЄС [4]. Аналізуючи розвиток агропромислового комплексу України, слід зазначити, що теперішній стан функціонування внутрішнього і зовнішнього інституційного середовища не підвищує здатність українських підприємств-суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності долати наявні на європейському ринку бізнес-перешкоди [1, с. 94]. Для українського аграрного бізнесу складністю використання наданих преференцій є проблеми з отриманням сертифікатів походження сільгосппродукції (EUR.1), підтвердженням її відповідності європейським стандартам тощо. Недостатність часу (після підписання Угоди) для підготовки до виходу на ринок, відсутність досвіду роботи на європейському ринку українських аграріїв тощо, відобразилося на зниженні фізичних обсягів експорту в 2015 році порівняно із попереднім, а також і на кількості бізнес-контактів вітчизняних агропідприємств із партнерами з країн ЄС.

Також, для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектору має місце проблема пошуку партнерів (імпортер із ЄС повинен отримати ліцензію) та брак комерційної інформації про внутрішній ринок Спільноти, конкуренцію і споживачів. Загалом же, висока конкуренція на ринку ЄС, відсутність партнерів та проблеми з дотриманням стандартів ЄС є основними причинами гальмування розвитку і активізації зовнішньоекономічної діяльності підприємств аграрного сектору на європейському ринку, особливо це стосується середніх і малих підприємств галузі. Для крупних українських агрохолдингів (Ukrlandfarming; Kernel; ПАТ «Миронівський хлібопродукт»; «Астарта»; «Індустріальна молочна компанія»; «Нібулон»; «Агротрейд»; «Агромарс»; «Терра Фуд» та інші) проблеми пов'язані із вирішенням операційних питань та трансакційних операцій, пошуку партнерів та отримання сертифікату походження товару EUR.1. Щодо причин, які перешкоджають вітчизняним підприємствам АПК здійсненню ефективної зовнішньоекономічної діяльності на європейському ринку, пов'язаних із зміною інституційного середовища, можна назвати: проблеми з дотриманням правил безпеки українських харчових продуктів; невідповідність вітчизняної аграрної продукції стандартам СФЗ; недостатнє внутрішнє виробництво окремих груп продовольчих товарів; освоєння інших продовольчих ринків та робота на традиційних, із нижчим рівнем конкуренції, для українських аграріїв ринках; низька конкурентоспроможність українських товарів сільгоспвиробництва на європейському ринку і, відповідно, низький попит на продукцію АПК; відсутність торговельних партнерів в країнах ЄС та логістичної інфраструктури; дефіцит обігових коштів та обмежений доступ аграрних підприємств до дешевих фінансових ресурсів; складністю здійснення експортних операцій та виконання всіх вимог і правил походження товарів через зовнішній кордон Співтовариства тощо [7].

Насамперед, для підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК на європейському векторі, необхідно завершити гармонізацію українського законодавства, внутрішніх норм і правил виробництва зі стандартами СФЗ ЄС та забезпечити їх належне впровадження і використання із налагодженням системи дієвого контролю. Поряд із цим, створити умови для забезпечення розвитку і зростання внутрішнього виробництва продукції сільськогосподарства та підвищення конкурентоздатності підприємств галузі, а також сприяти розвитку ділових контактів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності із торговими партнерами країн-членів ЄС.

Окремо зупинимось на аналізі здійснення експортних транзакційних операцій, логістичних витратах українських експортерів та розвитку сучасної системи збуту продукції сільськогосподарства на європейському векторі зовнішньоторговельної діяльності. Для українських експортерів залишається невирішеною проблемою своєчасного (або/не) повернення ПДВ за поставлену за межі України продукцію галузі. Зважаючи на те, що в структурі загального українського експорту (2015 р.) на сільськогосподарську продукцію припадає понад 38% і становив 14,6 млрд. дол. США, а в попередньому – 16,7 млрд. дол. США, або 34% від загального показника. За даними Державної фіскальної служби (ДФС) щороку заборгованість із відшкодування ПДВ становила близько 21-22 млрд. грн. Не зважаючи на те, що експорт продукції сільськогосподарства на європейський ринок в 2015 році порівняно із попереднім роком зріс на 23,9%, кількість суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в абсолютному виразі зменшилась: кількості підприємств-експортерів на ринку ЄС в 2014 році перевищила 5300 одиниць, а у 2015 році біля 2300 експортерів припинили/призупинили експортні операції на ринку ЄС [7].

Загалом же, абсолютна чисельність аграрних фірм-експортерів, що працювали на європейському ринку у попередні роки і експортували свою продукцію, склала понад 3 тис., при цьому більше половини із них зменшила свої постачання до ЄС. Фізичні обсяги експорту крупних аграрних фірм (агрохолдингів), які залишилися/продовжили працювати на європейському ринку, у середньому в рази збільшили свої продажі на цьому ринку, порівняно із малими і середніми агропідприємствами, які тільки вийшли або уже працювали на ринку ЄС. Також, за аналізований період з досліджуваного ринку виходили агрофірми з більшим фізичним обсягом експорту в порівнянні із тими, що вперше розпочали освоювати європейський продовольчий ринок [7].

Однак, починаючи із 1 січня 2016 року (початок дії економічної складової Угоди), для українських аграріїв ситуація на європейському ринку різко змінилася, тобто, змінилося зовнішнє інституційне середовище здійснення зовнішньоторговельної діяльності. За 10 місяців поточного року дозвіл для роботи на спільному сільськогосподарському і продовольчому ринках отримали менше 300 вітчизняних підприємств агропромислового комплексу. Проведений аналіз економічної діяльності підприємств АПК України в умовах поглиблення євроінтеграції дозволяє виявити потенціал активізації їх зовнішньоторговельних відносин із партнерами країн ЄС. Зокрема, слід звернути увагу на функціонування інститутів й інституцій забезпечення ЗЕД підприємства та механізму її активізації, покликаною суттєво скоротити витрати і втрати на всіх етапах ланцюга зовнішніх поставок аграрних фірм-експортерів сіль-

ськогосподарської продукції. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності підприємства та їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку залежить від розвитку системи організації і регулювання процесу переміщення товару від виробника до споживача, тобто стану зовнішньоторговельної логістичної інфраструктури. Розрахунковий економічний ефект від оптимізації логістичних витрат тільки в секторі експорту українського продовольчого зерна на європейський ринок (в 2016 р. за виділеними квотами уже експортовано 1,19 млн. т.) щорічно може сягати більше 100 млн. євро. Згідно дослідженням Світового банку (Індекс глобальної конкурентоспроможності), позиції України у рейтингу країн світу за остання 15 років покращилися лише на 10 пунктів (в 2011 р. – 89 місце, а в 2016 р. – 79). Згідно з даними дослідження, Україна найбільше втратила позицій за показниками, які характеризують розвиток інфраструктури, макроекономічне середовище та розвиток фінансового ринку країни, а за такими основними складовими індексу, як стан розвитку інституції, інфраструктури і макроекономічного середовища країна в 2014-2015 рр. займала відповідно 130; 68 і 105 місце серед 140 країн світу [7].

Визначений вплив на зовнішньоекономічну діяльність вітчизняних підприємств АПК має і якість державного управління соціально-економічними процесами у державі. Якість та ефективність державного управління залежить від розвитку інституційних утворень, за допомогою яких органи влади впливають на всі сфери життя країни.

В умовах поглиблення євроінтеграційного процесу, підприємства агропромислового сектору економіки України є надзвичайно чутливими до інституційно-інфраструктурного забезпечення їх зовнішньоекономічної діяльності. Проведений аналіз стану розвитку інституційного середовища зовнішньоторговельної діяльності на основі досліджень Світового банку засвідчує повільні темпи його удосконалення і позитивного впливу. Наприклад, у рейтингу Світового банку (дослідження проводилися впродовж 2012-2016 років) Україна за такими показниками як «ведення бізнесу» перемістилася із 145 місця (2012 р.) на 137 позиції (2014 р.) у рейтингу країн світу, а в 2016 році уже знаходиться на 80. За показником «міжнародна торгівля» країна з 139 місця (2012 р.) перемістилася на 115 (2016 р.). Разом з тим ще, наприклад, для організації експортної операції в країні необхідно підготувати і отримати 11 дозвільних документів, витративши в близько 127 годин і більше 660 дол. США обов'язкових платежів, тоді як в сусідній Польщі – члені ЄС така процедура в півтори рази дешевша і в тричі швидша [8]. Підготовка дозвільних документів та вартість необхідних процедур наполовину збільшують витрати на проведення експортної операції. Разом із витратами на внутрішні перевезення, отримання сертифікату походження товару, проходження екологічного контролю та дотримання інших експортних умов, норм і правил мають вагомий вплив на рівень конкурентоздатності продукції аграрного сектору на європейському ринку. Особливо це стосується компаній-експортерів, які відносяться до категорії малих і середніх в аграрній сфері, частка яких у загальному експорті продукції сільськогосподарства на європейський ринок не перевищує 15 % (в країнах ЄС в середньому цей показник вищий у двічі). Українські малі і середні агропідприємства-експортери через невеликі товарні партії несуть у двічі вищі витрати на експортні операції порівняно з вітчизняними великими агрохол-

дингами. Тому, реформування інституційного середовища зовнішньоекономічної діяльності має бути спрямованим на створення рівних умов для всіх експортерів та проводитись із врахуванням економічних інтересів фермерських господарств, малого і середнього агробізнесу, стимулювати їх вихід на європейський ринок. Поряд із змінами інституційного середовища ЗЕД вітчизняних підприємств, стратегічним напрямом реформування залишається розвиток базових елементів інфраструктури міжнародної торгівлі (шляхи сполучення, логістика, страхування, дистрибуція тощо), а також покращення умов (політичних, правових, фінансових) організації експорту продукції сільського господарства.

В умовах трансформації соціально-економічної системи України та зміни вектору політичної і економічної інтеграції, в секторі розвитку аграрної галузі залишаються і низка інших невирішених питань і проблем, розв'язання яких лежить в системі внутрішнього і зовнішнього інституційного середовища. Їх доцільно об'єднати в окремі групи, які проявляються на різних рівнях функціонування аграрного виробництва і процесу обміну. Результати дослідження дозволяють визначити рівні та згрупувати стримуючі фактори, які безпосередньо впливають на ефективність зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств АПК та їх конкурентоздатність на європейському ринку, саме: зовнішні (макросередовище), внутрішні (мікросередовище), трансформаційно-інтеграційні (мега- і мета середовище). Остання група стримуючих факторів носить комплексний характер і проявляється в тій чи іншій мірі на рівні макро- і мікросередовища господарської діяльності підприємств. Проявляється у економічній взаємодії і взаємовідносинах суб'єкту ЗЕД із міжнародними інститутами та інституціями (наприклад, економічними організаціями ООН, СОТ тощо) та особливостей регіонального і міждержавного співробітництва, що прямо чи опосередковано впливає на рівень їх конкурентоздатності на внутрішньому і зовнішньому ринках та ефективність зовнішньоекономічної діяльності.

До групи зовнішніх факторів, які негативно впливають на господарську діяльність українських аграрних підприємств та ефективність їх зовнішньоекономічної діяльності можна віднести глобальні процеси трансформації міжнародних відносин, зокрема в політичній сфері і формування нових «центрів впливу» на світове господарство; зміни у міжнародній інвестиційно-фінансовій системі; зростання рівня конкуренції на світовому ринку продукції сільського господарства та погіршення кон'юнктури в сегменті сільськогосподарської сировини; високий ступінь регулювання зовнішнього продовольчого ринку та наявність бар'єрів на ринках економічно розвинутих країн світу; перерозподіл сфер впливу і зон збуту продукції сільського господарства між крупними аграрними компаніями на субрегіональному і міжнародному рівні тощо. До цієї групи факторів також відносимо негативний вплив нестабільної суспільно-політичної і соціально-економічної ситуації, що склалася в Україні і Східній Європі та інших «напружених» регіонах світу.

До групи внутрішніх факторів, які забезпечують функціонування сільськогосподарських підприємств-суб'єктів ЗЕД відносимо сукупність елементів, умов і причин, які визначають організацію, форми і результати його економічної діяльності. Насамперед,

в контексті нашого дослідження, це: організаційно-технічний рівень виробничих процесів (забезпечує, наприклад, отримання європейського сертифікату); інноваційно-технологічні (впровадження новітніх технологій і сучасного обладнання забезпечує високу якість продукції, скорочує виробничі витрати, підвищує конкурентоспроможність продукції тощо); інвестиційно-фінансові (забезпечують отримання прибутків від діяльності на зовнішньому ринку, використання альтернативних варіантів виходу на зовнішні фінансові ринки тощо); організаційно-управлінські (визначає стратегічні цілі ЗЕД підприємства, методи виходу на зовнішній ринок, забезпечують налагодження співпраці з іноземними партнерами, управління, підбір, мотивацію та розвиток персоналу для забезпечення виробничого процесу і постачання ресурсів тощо); маркетингова і постачально-збутова (забезпечують реалізацію продукції, формують канали постачання сировини/матеріалів і збуту товару, ефективність логістичного циклу тощо). Негативний вплив групи внутрішніх факторів на ЗЕД підприємств посилюється нестабільною внутрішньою суспільно-політичною ситуацією в країні, високим рівнем корупції та втратою довіри бізнесу до державних інститутів, наприклад, в плані дотримання законодавства щодо захисту прав власності, іноземних інвестицій, вирішення господарських спорів, виконання міжнародних угод та контрактів тощо.

Висновки з проведеного дослідження. Сучасна політика інституційних змін внутрішнього і зовнішнього середовища ЗЕД аграрних підприємств має реалізовуватися в таких напрямках: вирівнюванні умов їх комплексного соціально-економічного розвитку, стимулювання сталого зростання; підтримки конкурентоздатності на внутрішньому і зовнішньому ринках, обмеженні монополізму крупних агрохолдингів, забезпеченні розвитку фермерських господарств; структурної перебудови сільськогосподарського виробництва і налагодження власного виробництва продовольчих товарів, реалізуючи ефект імпортозаміщення; захисті внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції і вітчизняних сільгоспвиробників від надмірної конкуренції з боку іноземних компаній та імпорту продовольства; узгодження тарифних і нетарифних методів регулювання та цінової політики між країнами-партнерами, усуненні перешкод на шляху розвитку галузевої інтеграції, спеціалізації та кооперації виробництва в межах спільного сільськогосподарського ринку тощо.

Підвищення ефективності інституційної інфраструктури розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємств АПК залежить від прискореної адаптації вітчизняних інституцій та інститутів до ринкових умов функціонування і формування ефективного, стимуляційного нормативно-правового поля діяльності аграрних підприємств на внутрішньому і зовнішньому ринку. Потребують перегляду інституційні підходи на державному рівні щодо підтримки, стимулювання і захисту національних сільгоспвиробників, формування експортного потенціалу підприємств АПК, оптимізації товарної й географічної структури експорту сільськогосподарської продукції. Особливу увагу необхідно звернути на збільшення частки готової до споживання продукції в сільськогосподарському експорті. При цьому, в імпорті має переважати не продовольство, а технології, сучасне обладнання та ресурси для організації сучасного сільськогосподарського виробництва.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Агропромисловий комплекс в системі зовнішньоекономічної діяльності України / П.Т. Саблук, А.А. Фесина, В.І. Власов, М.С. Вітков, Р.П. Саблук; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки», УААН. – К.: ННЦ «ІАЕ», 2005. – 242 с.
2. Лопатинський Ю.М. Трансформація аграрного сектора: інституціональні засади [монографія] / Ю.М. Лопатинський. – Чернівці: Рута, 2006. – 344 с.
3. Малік М.Й., Белей С.І. Розвиток сільського господарства в регіоні Карпат. Монографія / Малік М.Й., Белей С.І. – К.: ННЦ ІАЕ, 2008. – 248 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони // [Електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/kmu>
5. Шпикуляк О.Г. Неформальні практики в умовах постсоціалістичних трансформацій / О.Г. Шпикуляк, О.О. Прутська // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2014. – № 3. – С. 43-47.
6. Rosenstein-Rodan P.N. Problems of Industrialisation of Eastern and South-Eastern Europe // The Economic Journal, Vol. 53, No.210/211. (Jun.-Sep., 1943), pp. 202-211.
7. Центр гуманітарних технологій, 2006-2016 (последняя редакция: 30.10.2016). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/ratings/governance-matters/governance-matters-info>
8. Світовий банк – Україна. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>

УДК 330.341.1

Білик В.В.*кандидат економічних наук,**доцент кафедри менеджменту і економічної безпеки**Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького***ПЕРЕВАГИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ КЛАСТЕРІВ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ**

У статті розглянуто основні наукові підходи до визначення терміну «інноваційний кластер». Узагальнено способи класифікації інноваційних кластерів. Визначено характеристики, функції інноваційних кластерів та переваги кластерної організації виробництва. Розглянуто узагальнену структуру інноваційного кластера. Визначено проблеми та перспективи формування національних інноваційних кластерів в Україні.

Ключові слова: конкурентоздатність, інноваційний розвиток, інноваційний кластер, інноваційна система, синергетичний ефект.

Билык В.В. ПРЕИМУЩЕСТВА ФОРМИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ КЛАСТЕРОВ В СОВРЕМЕННОЙ ЭКОНОМИКЕ

В статье рассматриваются основные научные подходы к определению термина «инновационный кластер». Обобщены способы классификации инновационных кластеров. Определены характеристики, функции инновационных кластеров и преимущества кластерной организации производства. Рассмотрены обобщенную структуру инновационного кластера. Определены проблемы и перспективы формирования национальных инновационных кластеров в Украине.

Ключевые слова: конкурентоспособность, инновационное развитие, инновационный кластер, инновационная система, синергетический эффект.

Bilyk V.V. ADVANTAGES OF FORMATION OF INNOVATIVE CLUSTERS IN MODERN ECONOMY

The article considers main scientific approaches to the definition of the term „innovation cluster”. Generalized classification of innovative clusters. The characteristics, functions of innovation clusters and the advantages of cluster organization of production. Considered the generalized structure of the innovative cluster. The problems and prospects of formation of national innovation clusters in Ukraine.

Keywords: competitiveness, innovative development, innovation cluster, innovation system, a synergistic effect.

Нині кластерна політика і процес кластеризації національної економіки займають одне з центральних місць у сучасній економічній науці. Кластери розглядаються як інтеграційні форми організації виробництва, що забезпечують швидкі темпи економічного розвитку, а сам процес кластеризації розглядається як ринковий механізм якісного перетворення регіональних економічних систем. Перспективи кластерної організації регіональної економіки залежать від макроекономічних тенденцій, що намітилися в економіці, домінуючих на даній території сегментів виробництва та існуючих категорій споживачів. На основі формуються зв'язків між учасниками кластера утворюється здорове конкурентне середовище, що забезпечує розвиток регіональної економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних та практичних аспектів формування кластерів отримало значний розвиток завдяки роботам А. Маршала [1], М. Портера [2; 4], М. Енрайта [4], Е. Леммера, Н. Семенової [5]. До того ж кластери як категорію, їх роль та сутність активно вивчають провідні українські вчені В. Бази-

левич, Є. Безвужко, І. Бураковський, З. Варналій, М. Войнаренко, В. Геєць, Б. Губський, П. Єщенко, Я. Жаліло, Б. Кваснюк, Ю.М. Ковальов, С. Кримський, Д. Лук'яненко, І. Михасюк, А. Мокій, С. Мочерний, В. Новицький, Ю. Павленко, А. Поручник, Є. Савельєв, В. Савченко, О.Д. Серік, В. Сизоненко, Соколенка С.І [7], М. Тимчук, А. Філіпенко, О. Шнирков та інші.

Постановка завдання. Вивчення важливості формування кластерів як сконцентрованих на певній території взаємопов'язаних організацій, що створюють умови для економічного росту та підвищення конкурентоспроможності регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Суть інноваційного кластера полягає в тому, що підприємства, які об'єдналися, їх партнери і постачальники, наукові та освітні організації, а також інститути розвитку, розташовані на компактній території, створюють новий продукт або послугу і вкладають кошти в розвиток. Спільна робота над нововведенням дозволяє знизити сукупні витрати на його розробку і дослідження з подальшою комерціалізацією нового